

กรณีศึกษาชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

: ความเป็นไปได้ในการขยายผล

A Study of A. Community for Practicing Sufficiency Economy,

Ubon Ratchathani University

: A Possibility for further Reapplication

ดาวเพ็ญ นาวาบุญนิยม

สาขาพัฒนบูรณาการศาสตร์ คณะบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ต้องการนำเสนอถึงกระบวนการก่อตั้งรูปแบบและวิวัฒนาการของชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชุมชนชาวบ้านแห่งแรกที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของมหาวิทยาลัย ในรูปแบบที่ยังไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อน เป็นการศึกษาวิจัยที่ใช้รูปแบบวิธีวิทยาการวิจัยแบบกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบพัฒนาการและวิถีที่เกิดขึ้นในชุมชนและที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของชุมชน โดยการพยายามสะท้อนภาพให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ข้อมูลหลักของการศึกษาค้างนี้มาจากการแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอข้อมูลของการวิจัยเป็นการบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งจะช่วยให้ภาพในเชิงลึกและกว้าง เพื่อให้เห็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งชุมชนได้มากที่สุด ผลของการวิจัยได้ทำให้เกิดความเข้าใจในการจัดตั้งชุมชน รวมทั้งได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งเป็นชุมชนหมู่บ้านแห่งแรกที่เป็นทั้งแหล่งปฏิบัติ สถานศึกษา และศูนย์วิจัย ที่อยู่ในพื้นที่ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรก ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในอนาคต และการประเมินความเป็นไปได้ในการขยายผลไปสู่มหาวิทยาลัยอื่น

คำสำคัญ : ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง สาธารณโภคี

Abstract :

The main aim of this study was to describe the involvement of Ubon Ratchathani University and a group of villagers in the establishment of a sufficiency economy commune in the grounds of the university campus via a case study of the established community. The focus of the study was on the understanding of the community building processes, development model, and patterns of community management. Data were collected by questionnaires, in-depth interviews, participatory observation, and documents. Results provided an overview of the established community and the synergies of the development between the university and the community. The case study highlighted how the community operates as an open-air laboratory for students and university researchers. The community's success was evaluated via the objective of the establishment. The study showed the possibility of establishment of other communities.

Keywords : Community: Sufficiency Economy: Communalism

1. บทนำ

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2533 ภายใต้ปรัชญาของการ “สร้างสติปัญญาแก่สังคมบนพื้นฐานความพอเพียง” และมีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคุณภาพที่เน้นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตและประชาชนบนฐานภูมิปัญญาอีสานใต้ และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” โดยมีพันธกิจ 4 ประการ คือ

(1) ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล มีคุณธรรมนำความรู้ คิดเป็น ทำเป็น และดำรงชีวิตบนพื้นฐานพอเพียง

(2) วิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และผลงานสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีความสุขและพอเพียง

(3) บริการวิชาการแก่สังคม เพื่อชีวิตที่ดีของประชาชนและสร้างมูลค่าเพิ่มในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและอุตสาหกรรมท้องถิ่นอีสานใต้และอนุภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ

(4) ทำนุบำรุง พัฒนา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและภูมิภาคอื่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และรักษาไว้ภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์ (กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2553 : ณ)

ปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นพื้นฐานที่สอดคล้องกับการก่อตั้งชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้างคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิต บนพื้นฐานความพอเพียงและเป็นสถานที่วิจัย พัฒนา ทดลองปฏิบัติการจริง เป็นนวัตกรรมต่อยอดองค์ความรู้และบูรณาการกับหลายศาสตร์ มีการพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น เช่น การทอผ้า การทำกลสิกรรมไร่สารพิษ การลงแขก การแปรรูปอาหารที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น การดูแลสุขภาพตามแนวทางวิถีพุทธ ชุมชนนี้จะเป็นแบบอย่างในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรม และช่วยให้นักศึกษามหาวิทยาลัยได้มีโอกาสเลือกหนึ่งนอกเหนือจากกระแสหลักที่ได้มีการดำเนินการในมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป

1.1 แรงบันดาลใจในการก่อตั้งชุมชน

นางสาวหนึ่งฟ้า นาวาบุญนิยม สมาชิกชาวอโศก (บุญนิยม) ซึ่งมีประสบการณ์ในการก่อตั้งชุมชนราชธานีอโศก ได้แนวคิดจากหนังสือเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงซึ่ง ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน เป็นบรรณาธิการระบุว่า กลุ่มชาวอโศกในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยได้ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรม หนังสือแปดชุมชนต้นแบบศูนย์เรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และคู่มือการสร้างและพัฒนา

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการโดยวิชัย รูปขำดีและคณะ (2548) เป็นแรงบันดาลใจให้ นางสาวหนึ่งฟ้า ให้เห็นศักยภาพที่ชุมชนเหล่านั้นมีอยู่เดิม การต่อยอดองค์ความรู้และเป้าหมายของกิจกรรมที่จะทำต่อไป กระบวนการและขั้นตอนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ บทบาท ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนและการเตรียมตัวสร้างศูนย์พัฒนาเรียนรู้ชุมชน รวมทั้งวิทยานิพนธ์ของ สุวิดา แสงสีหนาท (2549) เรื่องภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคม นางสาวหนึ่งฟ้า นำเรื่องการก่อตั้งชุมชนใหม่มาร่วมปรึกษา ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน คณบดีคณะบริหารศาสตร์ (พ.ศ.2546-2552) ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนภูมิ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (พ.ศ.2545-2553) และสมณะโพธิรักษ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวอโศก ประจวบกับคณะบริหารศาสตร์กำลังเปิดหลักสูตรพัฒนบูรณาการศาสตร์ระดับปริญญาโท-เอก และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถือว่าเป็นงานที่สำคัญ การมีชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงเป็นองค์ประกอบ จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง

1.2 คณะผู้ก่อตั้ง

คณะผู้ริเริ่มโครงการชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีประวัติและผลงานโดยย่อดังนี้

1.2.1 นางสาวหนึ่งฟ้า นาวานุญนิยม การศึกษาระดับปริญญาโทจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรพัฒนบูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเคยผ่านประสบการณ์ทำงานเป็นทนายความ การสร้างชุมชนบุญนิยมราชธานีอโศกและมีความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนอโศกพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ที่สมบูรณ์ จึงเสนอให้ชาวอโศกเข้ามาก่อตั้งชุมชนในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1.2.2 ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน คณบดีคณะบริหารศาสตร์ ได้รับปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ จาก Vanderbilt University พ.ศ. 2516 ประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะบริหารศาสตร์ ได้เปิดโครงการหลักสูตรพัฒนบูรณาการศาสตร์ระดับปริญญาโทและปริญญาเอก พ.ศ.2547 และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับปริญญาตรี พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นปีที่เสนอโครงการจัดตั้งชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง ศ.ดร.อภิชัย เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ศ.ดร.อภิชัย เห็นตรงกันกับคณะผู้ก่อตั้งในการนำชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้ วิจัยและทดลองปฏิบัติการ

1.2.3 ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (พ.ศ. 2544) ได้รับปริญญาเอกทางการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ จาก The University of Texas at Austin พ.ศ. 2525 ศ.ดร.ประกอบ กล่าวว่า “การก่อเกิดชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ไม่มีอะไรเป็นผลเสีย มีแต่สิ่งดีเป็นประโยชน์ต่อทั้งนักศึกษา ชาว อโศกและมหาวิทยาลัยรวมทั้งชาวบ้าน หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องเรียนจากการปฏิบัติจริง มีตัวอย่างจริงไม่ใช่แค่เรียนในตำราเท่านั้น ฉะนั้น การมีชุมชนมาอยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีจึงเหมาะสม”

1.2.4 สมณะโพธิรักษ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวอโศก ภูมิลำเนาเป็นชาว จังหวัดอุบลราชธานี สร้างแนวทางวิถีพุทธแบบพึ่งตนเอง สนับสนุนการก่อตั้ง ชุมชนฝึกฝน เศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ให้นโยบายและแนวทางการใช้ชีวิตในชุมชน สนับสนุนให้นักเรียนสัมมาสิกขาของชาวอโศกที่เรียนจบชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ทุนการศึกษา และมีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี สมณะโพธิรักษ์ ให้คำขวัญแก่ชาวอโศกประจำปี พ.ศ.2554 ว่า “ การศึกษาที่ไม่ ลดทกิเลส ทั่วประเทศไม่ได้” การศึกษาต้องควบคู่กับคุณธรรมจึงจะนำชุมชนอยู่อย่างพอเพียง เป็นประโยชน์ต่อชาวอโศกและบุคคลทั่วไป

1.2.5 ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ได้รับปริญญากิตติมศักดิ์ระดับปริญญาตรี จากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน คณะกรรมการมหาชีวาลัยอีสานและ กรรมการสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ครูบาสุทธินันท์ เห็นว่า “ การก่อตั้งชุมชนฝึกฝน เศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นผลงานเชิงประจักษ์ เป็นสิ่งสุดยอด เป็น ความสำคัญและสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ถ้ามหาวิทยาลัยไม่เอา ชุมชนนี้แล้วอะไรคือการตอบสนองนโยบาย ปรัชญามหาวิทยาลัย”

1.3 การเสนอโครงการแก่นักวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและ สมาชิกชุมชนชาวอโศก

เดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดีมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี และศ.ดร.อภิชัย พันธุเสน คณบดีคณะบริหารศาสตร์ พร้อมคณาจารย์อีกหลาย ท่านรวมทั้งสมณะโพธิรักษ์ นักบวชและสมาชิกชุมชนชาวอโศกประมาณ 70 คน ได้เข้าร่วม รับฟังการนำเสนอโครงการการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง ของคณะบริหารศาสตร์ ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับการนำชุมชนชาวอโศก เข้ามาก่อตั้งชุมชน ทดลองใช้ชีวิตชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยมีการพิจารณา

ร่วมกันว่าจำเป็นมากน้อยเพียงไร มีข้อเด่นข้อด้อยอย่างไร อธิการบดีกล่าวว่า “แม้ชาวโศกจะไม่เข้ามาอยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยทางมหาวิทยาลัยก็สามารถนำนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ที่ชุมชนราชธานีโศกได้ไม่มีปัญหาอะไร” นางสาวหนึ่งฟ้าได้กล่าวแย้งว่า “ชุมชนโศกเดิมจะไม่เหมือนกับที่จะสร้างขึ้นใหม่ที่นี่ เพราะไม่มีลักษณะด้านวิชาการขาดข้อมูล ขาดระบบการจัดการ การมีชุมชนเข้ามาอยู่ที่นี่จะเหมาะสมกว่าเพราะมหาวิทยาลัยมีอุปกรณ์เครื่องมือเทคนิค และบุคลากรที่มีความพร้อมสูงมากกว่า น่าจะเกิดประโยชน์ในมุมมองที่ได้ดีกว่า” ด้วยเหตุผลดังกล่าว ที่ประชุมมีมติตกลงให้สมาชิกชุมชนชาวโศกเข้ามาฝึกฝนใช้วัฒนธรรมปฏินิยามและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตพื้นที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1.4 การก่อเกิดของชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.1 ข้อตกลงและเงื่อนไขระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของมหาวิทยาลัย และเพื่อให้เกิดความมั่นคง และมั่นใจสำหรับชุมชน จึงมีข้อตกลงตามมติดังต่อไปนี้

“... สภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีการประชุมเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2550 ได้เห็นชอบให้มีการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ดังนั้นมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ร่วมกับชุมชนราชธานีโศก อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี จัดทำสถานที่เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงภายในชุมชน โดยใช้ชื่อเรียกสถานที่ดังกล่าวว่า “ชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” ในพื้นที่ 66 ไร่ สำหรับครัวเรือนต้นแบบประมาณ 100 ครัวเรือนละ 6 ไร่ โดยมีระยะเวลาในการใช้พื้นที่ที่กำหนด 5 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ถึงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2555 อันเป็นระยะเวลาของการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้ “ชุมชน” เป็นพื้นที่ในการดำรงชีวิตจริง อันเป็นการดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นักศึกษา อาจารย์ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยใช้เป็นสถานที่ศึกษาวิจัยค้นคว้าและทดลอง ตลอดจนการฝึกงานของนักศึกษาทุกระดับตามกระบวนการเรียนการสอนของหลักสูตรซึ่งจะกำหนดเป็นแผนการดำเนินงานต่อไป...”

2 ระเบียบวิธีการวิจัย

นักวิจัยในฐานะนักศึกษาปริญญาโทของคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นสมาชิกชุมชนรุ่นบุกเบิก และเป็นผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมที่จะทำการวิจัยในรูปแบบของ กรณีศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Case Study) เพื่อบันทึกรายละเอียดของกระบวนการก่อตั้งชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งโดยเจตนาในรูปแบบที่ยังไม่เคยมีมาก่อน งานวิจัยชิ้นนี้ใช้รูปแบบกรณีศึกษาเชิงพรรณนาไม่มีทฤษฎีหรือแนวคิดมานำแนวทางการวิจัยและจะไม่เน้นการวิเคราะห์ (ชาย โพธิ์สิตา, 2550 และ Merriam ,1998 ซึ่งผู้เขียนรายงานวิจัยในรูปแบบกรณีศึกษาทั้ง 2 ท่าน ชี้ความแตกต่างของกรณีศึกษาเชิงพรรณนา จากกรณีศึกษารูปแบบอื่นว่า กรณีศึกษาเชิงพรรณนาไม่มีทฤษฎีหรือแนวคิดมานำแนวทางการวิจัย และ “ไม่เน้นการวิเคราะห์”

การรวบรวมข้อมูลประชากรกลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลข้อมูลมาจาก

1. การสัมภาษณ์ ผู้ก่อตั้ง 5 คน ได้แก่ อธิการบดี (ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนัญญ) คณบดีคณะบริหารศาสตร์ (ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน) ขาวบุญนิยม (นางสาวหนึ่งฟ้า นาวาบุญนิยม) กรรมการสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤกษ์) นักบวชผู้นำทางจิตวิญญาณของขาวบุญนิยม (สมณะโพธิรักษ์) สมาชิกรุ่นบุกเบิก รุ่นปัจจุบัน 4 คน และสมาชิกที่เป็นนักศึกษา 7 คน พร้อมทั้งสมณะสิกขมาตุ 5 รูป โดยถามสมาชิกเกี่ยวกับแรงบันดาลใจ ปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขปรับปรุงชุมชนในระยะก่อตั้งและความหวังในอนาคต รวมกลุ่มประชากร 21 คน กลุ่มผู้ก่อตั้ง 5 ท่าน กลุ่ม

2. แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล (Demographic Data) ของสมาชิกชุมชน

3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของนักวิจัย (Participant Observation)

4. เอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติชุมชนจากระยะก่อตั้งถึงปัจจุบัน

3. ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถามทั้งหมด 61 ชุดผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุของนักศึกษา 21-40 ปีและที่ไม่ใช่นักศึกษา 41-60 ปี สถานภาพเป็นโสด ภูมิลำเนามาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระดับการศึกษาของผู้ที่ไม่ใช่ศึกษาคือ ประถมศึกษา

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (มิถุนายน 2553)

รายการ	ประเภท		
	นักศึกษา	ไม่ใช่นักศึกษา	นักบวช
เพศ			
ชาย	10	11	1
หญิง	20	20	2
อายุ (ปี)			
ไม่เกิน 20	13		
21-40	15	6	
41-50		5	
51-60	2	10	3
มากกว่า 60		10	
สถานภาพ			
โสด	26	15	3
สมรส	3	14	
หย่าร้าง	1	2	
ภูมิสำเนา			
ภาคกลาง	9	10	
ภาคเหนือ	8	3	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	12	15	
ภาคใต้	1	3	
การศึกษา			
ประถมศึกษา	-	19	
มัธยมศึกษา	28	5	
ปวช.	-	1	
ประโยคพิเศษครูมัธยม	-	1	
ปริญญาตรี	1	5	3
ปริญญาโท	1	-	

ตารางที่ 1 (ต่อ) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (มิถุนายน 2553)

รายการ	ประเภท		
	นักศึกษา	ไม่ใช่นักศึกษา	นักบวช
ศีลที่ปฏิบัติ			
ศีล 5	28	31	
ศีล 8	2		
ศีล 10			2
จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล			1

เหตุผลที่เข้ามาอยู่ในชุมชน เป็นนักศึกษาสาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง นักศึกษาสาขาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศและนักศึกษาหลักสูตรพัฒนบูรณาการศาสตร์ปริญาโท และปริญาเอก ให้เหตุผลว่าเพื่อตอบแทนบุญคุณของสมณะโพธิรักษ์และศรัทธาในโครงการก่อตั้งชุมชนเป็นส่วนประกอบของหลักสูตรที่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมาบูรณาการกับพุทธศาสนาและเชื่อมั่นว่าวิถีชีวิตแบบนี้จะพาชุมชนและสังคมให้รอดพ้นจากวิกฤต

กิจกรรมที่สำคัญในชุมชน

การฟังธรรม สมาชิกมีการมาร่วมฟังธรรมทุกวันจันทร์-วันเสาร์เวลา 18.00-20.00 น. โดยฟังจากการแสดงธรรมสดจากสถานีโทรทัศน์เพื่อมวลชนมนุษยชาติ (FMTV) ในรายการธรรมะสังครามสังคมและการเมือง สมณะโพธิรักษ์ผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวโคกเป็นผู้แสดงธรรมะ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถส่งข้อความมาถามปัญหาได้ หลังจากการฟังเสร็จสมาชิกร่วมกันสรุปจากสิ่งที่ได้ฟังด้วยการนำสาระที่ได้มาแก้ปัญหาสภาวะทางจิตใจของตนเองและสมณะที่เป็นประธานก็จะสรุปด้วยการให้ข้อคิดเพิ่มเติมและเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของการมาฟังธรรมว่า "ถ้าสมาชิกในชุมชนมาฟังธรรมกันครบจะทำให้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนลดลง โดยเฉพาะปัญหาอดตามานะการยึดติดความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมรับฟังความเห็นของคนอื่น ทำงานโดยไม่ปรึกษาคนอื่นในที่สุดก็เป็นคนโดดเดี่ยวไร้เพื่อน ฉะนั้นการที่สมาชิกกล้าตัดรอบงานอื่นมาฟังธรรมจึงเป็นการเห็นคุณค่าการพัฒนาจิตวิญญาณและงานอื่นๆ ก็จะพัฒนาไปตามลำดับ"

การประชุม ชุมชนจะให้ความสำคัญในการประชุมมากไม่ว่าจะเป็นการประชุมประจำสัปดาห์หรือประชุมประจำเดือนเพราะเป็นการรายงานกิจกรรมในฐานงานทุกอย่าง การนำเสนอโครงการ การอนุมัติงบประมาณการใช้จ่าย การตัดสินใจของสมาชิก และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมด มติที่ประชุมจึงเป็นสิ่งที่สมาชิกนำไปปฏิบัติการประชุมประจำเดือน คณะบริหารจะเป็นประธานในที่ประชุมด้วยการกล่าวเสริมในประเด็นที่ไม่สัมมาภิบาล ปรับความเห็นให้ถูกต้องและสรุปการประชุมด้วยการนำเสนอความคิดอย่างบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมการทำงานให้สอดคล้องกับจิตวิญญาณ คลี่คลายปัญหาที่สมาชิกยังค้างคาใจให้มองจุดหมายปลายทางของตนเองให้ชัดว่ามาลตกิเลสเท่านั้น จึงจะสามารถทำงานอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

การลงแขกทำงาน เหตุผลที่มีการร่วมแรงกันมาจากการผลิตที่มากเกินไปกำลังของผู้ที่รับผิดชอบในฐานงานนั้นๆ หรือด้วยเงื่อนไขจำกัดด้วยเวลาฤดูกาล พื้นที่ เช่นการเตรียมพื้นที่ต้องขนุ้ยจำนวนมากคลุกกับดินในแปลง การเก็บเกี่ยวข้าวต้องทำให้เสร็จก่อนเทศกาลงานปีใหม่เพราะรีบปลูกผักและพืชไร่ไม่ให้ดินว่างเปล่า ขั้นตอนการดำเนินงาน เจ้าของฐานงานนำเสนอที่ประชุม ที่ประชุมร่วมกันดูวันเวลา สถานที่ แล้วมอบหน้าที่แต่ละฝ่าย เช่นฝ่ายเตรียมอุปกรณ์ น้ำดื่มอาหาร ก่อนลงมือทำงานเจ้าของฐานงานก็จะอธิบายวิธีการทำงาน และแบ่งหน้าที่ในฐานงาน บรรยายภาคในระหว่างการทำงาน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์และเป็นสนทนาบรรยายทุกซอกทุกตบเรื่องราวความขัดแย้งที่เคยมีมาต่อกัน และเพื่อนจะช่วยพูดให้คลี่คลายมีเมตตา มีกิจกรรมสละบันเทิงใคร่ถนอ์ร้องเพลง ร้องหมอลำหรือพูดปรัชญาพื้นบ้านพอเสร็จจากการบันเทิงก็จะมีสาระทางวิชาการมาเพิ่ม ด้วยการถามหัวข้อธรรมะที่เคยฟังมาเช่นหลักธรรมที่ทำให้มีมิตรสหายมากคือหมวดใด หลักธรรมที่ทำให้การงานประสบผลสำเร็จคืออะไรทุกคนก็จะช่วยกันตอบและก็มีผู้เฉลย เช่น ประธานชุมชนหรือมีการต่อคำศัพท์ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ก่อนจะหมดเวลาประมาณ 10-15 นาที ทุกคนเก็บอุปกรณ์มาทำความสะอาดและร่วมกันสรุปงานว่าได้สาระอะไรหรือมีข้อแนะนำอะไร บางครั้งสรุปเป็นภาษาอังกฤษ ถ้ามีการรับประทานอาหารร่วมกันก็จะรับประทานอาหารหลังจากทำงานเสร็จ

ประโยชน์ที่ชุมชนได้ทางอ้อมจากกิจกรรมนี้คือทำให้ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของชุมชนลดลงมาก ช่วยให้การประชุมใหญ่ประจำเดือนไม่ยืดเยื้อ สมาชิกมีความสุขมากขึ้น

พิธีกรรมและกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกับทางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1. พระราชพิธีจุดเทียนชัยถวายพระพรเนื่องในวโรกาสครบรอบ 80 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (5ธ.ค.51) ชุมชนได้ร่วมจัดโรงบุญแจกอาหารมังสวิรัตเพื่อบริการแก่นักศึกษาครูอาจารย์และประชาชนที่มาร่วมงาน 1,000 คน

2. งานพระราชพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตใหม่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2551-2553 ชุมชนได้บริการแจกน้ำดื่มสมุนไพร กระเจี๊ยบ และใบเตยหอมให้แก่บัณฑิตใหม่และญาติพี่น้องบัณฑิตใหม่ที่มาร่วมงาน

3. ชุมชนได้เข้าร่วมงานสัปดาห์วิทยาศาสตร์ซึ่งจัดขึ้นโดยคณะวิทยาศาสตร์ (18 ส.ค. 51) และจัดนิทรรศการวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีการสาธิตการเพาะถั่วงอกคอนโดและยักถั่วงอกให้นักเรียน นักศึกษาได้ชม

4. ชุมชนได้ส่งตัวแทนผู้สูงอายุเข้าร่วมพิธีรดน้ำดำหัวกับมหาวิทยาลัย (9 เม.ย. 53)

5. ชุมชนได้บริการน้ำดื่มสมุนไพร (6-8 พ.ค. 53) แก่นักกีฬาทีมกีฬา มหาวิทยาลัยทั่วประเทศนักกีฬามาใช้บริการประมาณ 700 คน

กิจกรรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัด ถ้าสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและทางมหาวิทยาลัยเชิญชุมชนยินดีให้ความร่วมมือ

กิจกรรมทางการเมืองที่ชุมชนเข้าร่วม

1. การเข้าร่วมชุมนุมคัดค้านรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งเป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของระบอบทักษิณ ชุมชนใช้เวลาจนถึง 193 วัน

2. การเข้าร่วมพบปะสังสรรค์และฟังการอภิปรายทางการเมืองภาคประชาชนที่จัดโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยอุบลราชธานี (26 ส.ค. 52)

3. การเข้าร่วมชุมนุมทวงคืนพื้นที่ 2,800 ไร่รอบเขาพระวิหาร (2552) จังหวัดศรีสะเกษ

4. การเข้าร่วมชุมนุมทวงคืนแผ่นดินไทย (6-8ก.พ. 53) จังหวัดสุรินทร์

ชุมชนให้ความสนใจทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองด้วยการเกาะติดข่าวทุกสถานการณ์จากสื่อโทรทัศน์ทั้งในระบบฟรีทีวีและระบบจานดาวเทียมติดตามข้อมูลจากทุกฝ่ายแล้วสรุปร่วมกันเป็นมติที่ประชุมว่าควรจะเข้าร่วมกิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

การเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน

เริ่มแรกการก่อตั้งชุมชนใหม่ช่วงก่อนงานวันเกษตรกรแห่งชาติครั้งที่ 15 (11-15 มี.ค. 50) ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นเจ้าภาพ ชุมชนได้ทุ่มเทพลัง แรงงาน และทุนจากสมาชิก

ชาวบรูไนยอมทั่วประเทศมาช่วยจัดนิทรรศการที่มีชีวิตจริงในชุมชนทำให้ชุมชนมีพืชผักสีเขียว และมีฐานงานต่างๆ เพิ่มขึ้นภายในเวลา 4-5 เดือน มีประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ได้มาแวะชมนิทรรศการทั้งในงานวันเกษตรแห่งชาติและหลังงานโดยมีองค์กร หน่วยงานต่างๆ และทั้งส่วนบุคคลเฉลี่ยเดือนละ 2 กลุ่ม ต่อมาชุมชนได้จัดระบบการดูงานให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนด้วยการกำหนดวันเวลาในการรับแขก เป็นวันจันทร์ถึงวันเสาร์ เวลา 09.00-16.00 น. โดยให้ติดต่อ ประสานงานผ่านคณะบริหารศาสตร์ ต่อมาพ.ศ. 2552-2553 ผู้มาดูงานจะติดต่อสะดวกโดยตรงกับชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกรที่เข้าอบรมหลักสูตร สัจธรรมชีวิตที่ชุมชนราชธานีโสภณมักจะมาศึกษาดูงานที่นี้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำกิจกรรม ไร่ สารพิษประมาณเดือนละหนึ่งครั้ง ครึ่งละ 3 ชั่วโมง ส่วนประชาชนที่มาฝึกฝนปฏิบัติจริงใน ฐานงานที่สนใจก็จะมาขออยู่พักค้างประมาณ 5-15 วัน โดยฝึกใช้วิถีชีวิตตามกฎระเบียบ ของชุมชนและจากการติดตามประเมินผลการศึกษาดูงานแบบการมาพักค้างและมาฝึกปฏิบัติ จริงผู้ที่ตั้งใจมากก็จะนำไปใช้ทำจริง ที่บ้านเวลามีปัญหาที่จะโทรศัพท์มาปรึกษาหรือกลับมา ศึกษาอีกครั้งกับเจ้าขององค์ความรู้นั้นๆ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ปัญหาอุปสรรคที่พบ เห็นในการศึกษาดูงานเมื่อ พ.ศ.2550-2552 จากรายงานการวิจัยระบบการบริหารจัดการ ชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี: การบริหารภายในชุมชนและการ บริการด้านการฝึกอบรม (คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2551) สรุปจากการ สัมภาษณ์สมาชิกชุมชนได้ดังนี้

1. ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานไม่บอกล่วงหน้าทำให้ชุมชนไม่ได้เตรียมบุคลากรไว้รองรับ และไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการมาศึกษา

2. ผู้มาดูงานเพียงระยะสั้นประมาณ 1 ชั่วโมงจะรีบไปที่อื่นต่อทำให้ไม่คุ้มค่าที่ ชุมชนเตรียมตัวสันทนาการและองค์ความรู้

3. การนำอาหารเนื้อสัตว์เข้ามารับประทานและสูบบุหรี่ในชุมชนไม่สอดคล้องกับ กฎระเบียบและวัฒนธรรมชุมชนที่ถือศีล 5 ละออบายมุข รับประทานอาหารมังสวิรัต

4. การดูงานในช่วงฤดูฝนยากลำบากเพราะน้ำท่วมขังในพื้นที่

จากปัญหาการศึกษาดูงานดังกล่าวชุมชนได้ประชุมแก้ไขที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่อง น้ำท่วมขังพื้นที่โดยการขุดลอกทำคันคูคลองระบายน้ำรอบชุมชน ทำให้ชุมชน มีพื้นที่ในการ เพาะปลูกพืชผักในฤดูฝน ซึ่งได้งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (ส.บ.ร.) จำนวน 70,000 บาทและสมาชิกที่มาเป็นครั้งคราวนำรถแบคโฮมาบริการขุดลอก คลองจนสำเร็จ พร้อมกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนให้เดินติดต่อกันได้ทุกจุด ในปี พ.ศ. 2553 ปัญหาเรื่องพื้นที่ที่ไม่สะดวกจะลดลง ส่วนปัญหาเรื่องอาหารเนื้อสัตว์ถ้าแขกที่มาดูงานมี

ความประสงค์จะรับประทานอาหารที่ชุมชนกับบริการอาหารมังสวิรัตให้ บริการฟรีเป็นครั้งคราว สำหรับแขกที่ฐานะยากจน หรือแขกต่างประเทศที่ให้เกียรติมาเยี่ยมชม ปัญหาในข้อ 1 และ ข้อ 2 ในระยะปีพ.ศ. 2552 และพ.ศ. 2553 ชุมชนให้แขกเข้ามาแวะเยี่ยมชมได้แต่ไม่มีการจัด ฝ่ายต้อนรับอย่างเป็นทางการถึงลักษณะให้การต้อนรับตามอัตภาพ

นอกจากการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ แล้วยังมีนักศึกษาคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีเข้ามาเก็บข้อมูลในชุมชนและ ศึกษาวิถีชุมชนไม่ต่ำกว่า 2,500 คน โครงการที่นักศึกษาและอาจารย์ที่สอนและชาวชุมชนมีความพึงพอใจมากที่สุดคือโครงการสุขใจที่พอเพียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในวิชา เศรษฐศาสตร์จุลภาค คณะบริหารศาสตร์ นักศึกษาเข้ามาสัมภาษณ์และร่วมทำกิจกรรมในช่วงระยะเวลา 1-2 เดือนและนักศึกษาคณะบริหารศาสตร์ที่เรียนวิชาพุทธเศรษฐศาสตร์ได้เข้ามา ฝึกภาคสนามโดยชุมชนได้บูรณาการกิจกรรมของนักศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเช่นในช่วง ฤดูกาลทำนาที่ศึกษาวิธีการทำนา ในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็ช่วยเก็บเกี่ยว การพึงธรรมและร่วม รับประทานอาหารมังสวิรัต จากการเขียนลงในสมุดเยี่ยมของชุมชนพ.ศ.2552 นักศึกษาให้ ความเห็นว่าได้ประโยชน์จากวิถีชุมชนในด้านความประหยัดอยู่อย่างพอเพียง ไม่คิดว่าจะมี ชุมชนแบบนี้ในมหาวิทยาลัย คุณธรรมความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และอาหารที่ปราศจาก สารพิษ อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้อีก อาจารย์กาญจนา คุ่มวงศ์ และ อาจารย์วรรณผา ประยุกต์วงศ์ กล่าวว่าโครงการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพราะชุมชนให้ความร่วมมือและขอขอบคุณสมาชิก ทุกคน

แรงบันดาลใจและเหตุผลของคณะผู้ก่อตั้ง

คณะผู้ก่อตั้งต้องการสร้างศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ เพื่อถ่ายทอดและ แลกเปลี่ยนความรู้และนำเทคนิควิทยาการใหม่ๆ มาต่อยอดองค์ความรู้ของชุมชน และให้ ชุมชนเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรม พร้อมกับเป็นส่วนประกอบของหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักสูตรจะต้องมีของจริงให้นักศึกษาได้ เรียนรู้ มิใช่มีเพียงความรู้ในตำรา ฉะนั้นมหาวิทยาลัยจึงยื่นมือร่วมกับชุมชนราชธานีอโศก ในการจัดให้มีชุมชนต้นแบบนี้และการนำชุมชนเข้ามาตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัย ครอบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ให้ความเห็นว่า เป็นเรื่องดีเป็นผลงานเชิงประจักษ์เป็นผลงานชิ้นโบแดงซึ่งจะ สนับสนุนทุกเรื่องของหลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงความรู้ภาควิชาการ

สมณะโพธิรักษ์ให้มุมมองสอดคล้องกับศ.ดร.ประกอบ วิโรจนัญญ และครอบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ว่า ไม่ว่าทางสภามหาวิทยาลัยจะต่ออายุให้ชุมชนอยู่ในมหาวิทยาลัยภายหลัง ห้าปีหรือไม่ก็ตาม หรือแม้จะมีการเปลี่ยนผู้บริหาร หรือเปลี่ยนนโยบาย ชุมชนควรทำงานให้

เต็มๆ เต็มฝีมือ เต็มความสามารถ มันจะเป็นไปของมันเองเท่าไรก็เท่านั้น การมีนักศึกษา มาเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม เราก็คงพยายามเต็มที่ เรามุ่งมั่นตรงน้อยอย่างน้อยก็เป็นการสร้างตำนานไว้ให้คนรุ่นหลัง

คณะนักบวช 5 รูป มีความเห็นสอดคล้องกันในการนำหลักสูตรการศึกษามานุณาการ กับวิถีชุมชนให้เยาวชนและนักศึกษา ได้เรียนรู้และฝึกฝนทำจริง และชุมชนใช้หลัก สารธารณโภคีเต็มรูป ในการบริโภคและอุปโภคที่เป็นส่วนกลาง มีความคิดเห็นต่างหนึ่งรูปที่ยัง ไม่อยากให้ชุมชนใช้สาธารณโภคีเต็มรูปแบบ เพราะผู้ที่มีครอบครัวต้องการการแบ่งปันเงิน บางส่วน ชุมชนที่นี้ต่างจากชุมชนทั่วไปของชาวอโศก คือ เข้ามาตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยและเป็น ชุมชนทางวิชาการ ที่มีการศึกษา มีการต่อยอดองค์ความรู้ สำหรับปัญหาที่สำคัญที่สุดที่เป็น อุปสรรคต่อการขับเคลื่อนชุมชน คือ ปัญหาการยึดติดอดีตตามานะ ถือดี เอาความคิดเห็นของ ตนเองเป็นใหญ่ ทำให้ไม่เป็นเอกภาพ ไม่รวมมือกัน บาดหมางกัน วิธีการแก้ไขนั้น นักบวชให้ ความเห็นตรงกันว่าสมาชิกต้องหมั่นฟังธรรมให้ต่อเนื่อง ฝึกทบทวนไตร่ตรองศึกษาอารมณ์ ตนเอง แก้ไขพฤติกรรมตนเองและกิจกรรมการงานอื่น ๆ จะพัฒนาตามมา ความคาดหวัง และ ข้อเสนอแนะนักบวชทุกรูปเสนอแนะให้สมาชิกเพิ่มพลังทุ่มเทในการสร้างชุมชนให้เต็มที่ ให้นักศึกษาที่อยู่ในชุมชนเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ที่เรียบง่ายสมถะ รักวิถีไท อาจหาญใน ความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ใช้หลักธรรมพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักสาราณียธรรม 6 คือ มี เมตตาทั้งกาย วาจา ใจ มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีความเห็นที่สมานกันและมีศีลตามฐานะ ซึ่งถ้า ทำได้จะเป็นสังคมที่มีหัตถจริยมาก ทุกคนจะมีความระลึกถึงกัน รักกัน เคารพกันสามัคคีกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (กรมการศาสนา, 2525) เราจะมี ความสุขกับการทำงานที่เสียสละ โลกในอนาคตอันใกล้นี้จะขาดแคลนปัจจัย 4 เพราะฉะนั้นเรา จึงมาสร้างปัจจัย 4 ไว้รองรับโลกในทศวรรษหน้า

ตัวแทนกลุ่มสมาชิกผู้ใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อชุมชนดังนี้

ทุกคนมีความหวังและให้ข้อเสนอแนะกับชุมชนว่าอยากเห็นภาพทั้งห้าเกิดขึ้นใน ชุมชนคือภาพของภราดรภาพ (ความเป็นพี่เป็นน้อง) ความมีสมรรถภาพ อิศราภาพ เสรีภาพ และบูรณภาพที่สมบูรณ์โดยตัวแทนมีความมุ่งมั่นมาสร้างดินให้สมบูรณ์สามารถทำนาในภาวะ ที่ปริมาณน้ำฝนน้อยได้ โดยทำแปลงทดลองในพื้นที่ 20 ไร่ ต้นทุนไร่ละ 3,565 บาท ซึ่งมี ขั้นตอนการทำดังนี้

1. เตรียมดินด้วยการกระจายแกลบดำและปุ๋ยหมักชีวภาพและไถกลบ 2 รอบพร้อม เก็บหัวหญ้ากองไว้ที่คันนาตากแดดให้แห้ง

2. ไถซักร่องแต่ละร่องห่างกัน 50 ซม. แล้วโรยเมล็ดพันธุ์ข้าวตามร่องและโรยปุ๋ยชีวภาพชนิดอัดเม็ดตามผานไถก็จะทำการกลบดินตามร่องแต่ละร่องความลึกไม่เกิน 30 ซม. นำหญ้าแห้งมากลบปิดหน้าดิน

3. เมื่อต้นข้าวงอกยาว 30 ซม. คายหญ้าตามร่องและปลูกข้าวเสริมบริเวณที่การงอกไม่ดีด้วยการนำต้นกล้าจากร่องที่งอกต้นถี่ คवरปลูกเสริมในช่วงดินมีความชุ่มชื้น

4. หลังจากคายหญ้าและปลูกข้าวเสริมเสร็จ หว่านปุ๋ยชีวภาพครั้งสุดท้ายและตัดหญ้าตามคันนาเพื่อป้องกันหนูไม่ให้มาทำรูและกัดกินต้นข้าว

จากนั้นรอรการเก็บเกี่ยว หลังการเก็บเกี่ยวชุมชนวางแผนปลูกพืชผักในฤดูหนาวและปลูกพืชไร่สำหรับการแปรรูปอาหาร ได้ผลผลิตที่ดีเพราะดินมีอินทรีย์วัตถุมากพอและการลงทุนลดต่ำลงมาก ซึ่งตัวแทนสมาชิกคาดหวังไว้ว่า ภายในหนึ่งปีชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ในด้านอาหารและระบบการเป็นอยู่การทำงานแบบองค์กรอย่างสาธารณโภคีจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลดลงและหมดไป ยสวันชัย ชมบุญเรืองหัวหน้าการกสิกรรมกล่าวอย่างมั่นใจ และนางสาวบัวเพ็ญ ชาวหินฟ้าผู้รับผิดชอบครัวและร้านค้า คาดหวังให้ชุมชนผลิตพืชผักให้ครบทุกฤดูกาลเพื่อสนับสนุนนโยบายการใช้ผักไร้สารพิษ มาประกอบอาหารมังสวิรัตทั้งเพื่อการกินใช้ภายใน และการจำหน่ายแก่นักศึกษา ครูอาจารย์และประชาชน ซึ่งร้านค้าของชุมชนกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น โดยเปิดบริการทุกวันยกเว้นวันเสาร์ อาทิตย์ ชุมชนได้ทดลองบริการศูนย์บาทก็สามารถรับปะทานได้โดยการดักข้าวราดอาหารครั้งละหนึ่งอย่าง ถ้ารับปะทานหมดสามารถดักเพิ่มได้ บริการผักสดผลไม้และน้ำอ้อยสดโดยไม่ต้องจ่ายเงิน เป็นการสร้างวัฒนธรรมการเสียสละแบ่งปัน บริเวณร้านค้าเป็นที่วิ่งเล่นนันทนาการและการฝึกทำงานใช้แรงงานของลูกหลานบุคลากรในมหาวิทยาลัย

ความคิดเห็นของนักศึกษา 2 กลุ่มคือ นักศึกษาที่ไม่ได้มาจากสมาชิกราชาชาวอโศกและนักศึกษาที่มาจากสมาชิกราชาชาวอโศก โดยกลุ่มละ 3 ชั้นปีมีดังนี้

ความคิดเห็นของตัวแทนนักศึกษาปีที่ 1-3 นักศึกษาที่ไม่ได้มาจากโรงเรียนสมาชิกราชาของชาวอโศกที่มีต่อการเรียนการสอนและการใช้ชุมชนเป็นสถานที่ศึกษาของหลักสูตร

ตัวแทนนักศึกษาสาขาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 1/2552

สาเหตุที่เลือกเรียนหลักสูตรนี้ เพราะเมื่อสำเร็จการศึกษาไม่ต้องไปทำงานที่อื่นหรือรับราชการที่ไกลๆ บ้านพ่อแม่เห็นด้วยให้นำเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับชีวิตจริง เพราะที่บ้านเป็นชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในส่วนความคิดเห็นต่อหลักสูตรที่ใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนมีความเห็นว่าดี เพราะชุมชนปฏิบัติให้เห็นจริงเศรษฐกิจพอเพียงมีใช้อยู่กับบ้านปลูกผัก เลี้ยงปลาธรรมชาติอย่างเดียวแต่ พึ่งตัวเองให้มากที่สุด มีแค่ไหนก็ทำ ทำให้

มากที่สุดทำเผื่อคนอื่น ได้รู้ว่ทำแล้วสามารถให้คนอื่นได้ ได้เรียนวิชาปรัชญาและศาสนาอย่างบูรณาการเป็นการสอดคล้องกับการที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพต้องมีหลักพุทธศาสนามายึดเหนี่ยว สิ่งที่เรามองข้ามไปไม่ใช่สิ่งเล็กๆ น้อยๆ ถ้าเราทำประจำจะส่งผลให้ยิ่งใหญ่ได้ การทำดีมีใช้เพียงแค่ทำบุญตบถเท่านั้น การทำดีอย่างอื่น ๆ มีมากกว่านี้เช่น การมีน้ำใจเสียสละโดยเฉพาะการเสียสละที่ไม่หวังผลตอบแทนนับว่าเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

การนำความรู้ที่ศึกษาไปใช้สำหรับตนเอง ในเรื่องการประหยัดดออมไม่ซื้อเสื้อผ้าเพิ่ม ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นจริงๆ เช่นค่าที่พักเดือนละ 1,500 บาท ค่าอาหารเดือนละ 3,000 บาท ไม่ออกไปเที่ยวเตร่ เวลาว่างอ่านหนังสือ นำความรู้ไปแนะนำเพื่อนบ้านว่าอย่าปล่อยให้ที่ดินว่างเปล่าควรปลูกไม้ผลหรือพืชยืนต้น เช่นผักพื้นบ้านตามคันนาและแนะนำให้ทางบ้านลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และไม่ไปกู้เงินทั้งในและนอกระบบ เพราะจะก่อหนี้สิน นักศึกษาสาขาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 2/2552 มีความเห็นสอดคล้องกับนักศึกษาปีที่ 1 ในการเลือกเรียนสาขานี้ พ่อแม่มีอาชีพเกษตรกรและต้องการนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพดั้งเดิมประโยชน์ที่ได้ส่วนตนเดิมเป็นคนเจ้าอารมณ์อยู่แบบกระวนกระวาย คิดว่าถ้ามีเงินก็มีความสุข แต่พอมาศึกษาในหลักสูตรนี้สิ่งแรกที่ได้คือความอดทนและการรู้จักตนเอง เช่นการที่ไม่มีเงิน เราจะใช้ประโยชน์อย่างไรจากสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เพื่อการอยู่รอดของชีวิต

ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 3/2550

สาเหตุที่เลือกเรียนหลักสูตรนี้ เนื่องจากญาติพี่น้องบังคับให้เรียน พอเรียนไป ก็รู้สึกชื่นชอบทุกเรื่องทั้งเนื้อหาหลักสูตรการใช้วิถีชีวิตในชุมชนและการปรับตัวเข้ากับเพื่อนไม่มีปัญหาและได้ลงมือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมเช่น กิจกรรมทางการเมือง จัดการอภิปรายกรณีชายแดนไทย-กัมพูชา

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อการเรียนการสอนในหลักสูตรและการพัฒนาชุมชน

ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 1/2552 เห็นด้วยกับเนื้อหาหลักสูตรและวิธีการสอน แต่การจัดตารางเรียนเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานติดกันมาก ควรมีช่วงหยุดพักสมองบ้างเห็นด้วยกับห้องเรียนในชุมชนประเด็นสายตามองเห็นสีเขียวบรรยากาศคลายเครียด แต่ควรให้นั่งเก้าอี้จะสะดวกกว่านั่งกับพื้นและในชุมชนควรเพิ่มการทักทายกับนักศึกษาที่มีใช้นักศึกษาชาวอโศกเหมือนช่วงที่มาใหม่ๆ นักศึกษาที่มาจากสัมมาสิกขาชาวอโศกมักจะมีอะไรดีๆ แต่ยังไม่ป็นความรู้ให้เพื่อนที่ต่อยกว่า ทำให้รู้สึกน้อยใจและถนอในชุมชนควรปรับบทที่บริเวณที่เป็นหลุมเป็นบ่อ ชุมชนควรปลูกต้นไม้ให้ร่มเงามากขึ้น ปลูกไม้ผลในชุมชนที่สามารถเก็บกินได้และควรปลูกไม้ดอกหลากสีริมถนน

ความคิดเห็นของตัวแทนนักศึกษาที่ปีที่ 1-3 ที่มาจากโรงเรียนสัมมาสิกขาของชาวโศก

ตัวแทนนักศึกษาสาขาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 1/2552 สาเหตุที่เลือกเรียนหลักสูตรนี้ คณะครูและพ่อแม่แนะนำระยะแรกปรับตัวลำบากทั้งที่พักหลังคารั่ว ผนสาด อาหารไม่อร่อย แต่ระยะหลังทุกปัญหาได้รับการแก้ไขดีขึ้น

การนำความรู้ที่ศึกษาไปใช้สำหรับตนเอง ในเรื่องการประหยัดอดออมถ้าไปซื้อสินค้าที่ใส่ถุงพลาสติกก็จะเก็บพับไว้ใช้ครั้งต่อไป ถ้าซื้อสิ่งของน้อยชิ้นก็จะนำสินค้ามาใส่กระเป๋าดเอง มาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีประหยัดกว่าตอนอยู่สัมมาสิกขาชาวโศก ที่นี้จะใช้จ่ายเงินไม่เกินเดือนละ 500 บาทในส่วนที่แม่ให้มาและไม่ไปเที่ยวที่ไหน ทำการบ้าน ความลำบากทำให้รู้จักประหยัดและอดทน ตั้งใจจะสร้างจิตสาธารณะให้มากขึ้น ในส่วนงานที่รับผิดชอบเช่น งานครัว งานกสิกรรมและบริการขายอาหารไม่มีปัญหา เข้าใจความพอเพียงมากขึ้น มากกว่าคำว่าพอเพียง คือการช่วยเหลือคนอื่น

ตัวแทนนักศึกษา สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 2/2552 เหตุผลที่มาเรียนและเรื่องความประหยัดการรับผิดชอบต่อหน้าที่สอดคล้องกันและรักความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทำงานเสร็จจะเก็บอุปกรณ์และทำความสะอาดไม่ทิ้งภาระให้คนอื่นในเรื่องภูมิคุ้มกัน ไม่เล่นเกมหรือดูสื่อสารที่ไร้สาระแต่จะฟังเพลงเป็นบางเวลา

ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงปีที่ 3/2550 เลือกศึกษาหลักสูตรนี้ เพราะว่าเป็นการศึกษาที่ทำภายใต้ความจริง ปฏิบัติจริงและเป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเห็นว่าหลักสูตรนี้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการบุกเบิกชุมชนนี้ตั้งแต่เริ่มสำรวจพื้นที่ และการเตรียมจัดนิทรรศการเพื่อชีวิตในงานวันเกษตรแห่งชาติครั้งที่15 ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นเจ้าภาพ

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะ

นักศึกษาคาดหวังกับหลักสูตรนี้ว่าให้ทั้งหลักวิชาการ และหลักการดำเนินชีวิต ใส่ใจในคุณค่าของความเป็นคน หลักสูตรควรจะค่อยๆ ปรับ ปัญหาคือมีการบ้านจำนวนมากและนักศึกษายังไม่ตรงต่อเวลากิจกรรมเชียร์จะเข้าร่วมกับสาขาอื่นหรือไม่อย่างไรยังไม่ชัดเจน นักศึกษาแต่ละชั้นปีไม่ควรจะอยู่เฉพาะกลุ่มของตน ควรจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันทุกชั้นปีสำหรับความคาดหวังกับชุมชน อยากให้เป็นระบบสาธารณโภคีที่สมบูรณ์ และควรมีภาพลักษณ์ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์เช่น การสร้างบ้านดิน อยู่บ้านดินหรือกระท่อมเหมือนที่ผ่านมาในช่วงแรก ไม่อยากให้เอาวัตถุมานเป็นเครื่องจรรโลงจิตใจแต่ควรเอาจิตใจจรรโลงวัตถุแล้วเรามีความสุข และควรมีกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับสมาชิกชุมชนเช่น กิจกรรมกินข้าวปรารมภ์หรือกินข้าวในวันลงแขกที่ทุ่งนา และควรทำให้เป็นวัฒนธรรมชุมชน

4. อภิปรายผล

กระบวนการก่อตั้งชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเกิดจากความร่วมมือระหว่างสถาบันบ้าน (บ้านชุมชนราชธานีอโศก) วัด (พุทธสถานราชธานีอโศก) โรงเรียน (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเดิมของสังคมไทย ที่บ้าน วัด โรงเรียนได้ทำหน้าที่ด้วยกัน การศึกษามีความเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน นักศึกษาและสมาชิกที่มีวิถีชีวิตในชุมชน สามารถใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาร่วมกับการฝึกฝนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จนกระทั่งสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านปัจจัย 4 และมีการให้บริการการฝึกอบรมการศึกษาเรียนรู้และทดลองฝึกงานในชุมชนแก่ผู้ที่สนใจทั้งในเวลาระยะสั้นและยาว เช่น โครงการสุขใจที่พอเพียง โครงการจิตอาสาในรายวิชาเศรษฐศาสตร์จุลภาค และวิชาพุทธเศรษฐศาสตร์ นักศึกษาได้มาเรียนรู้และลงมือปฏิบัติงานไม่ต่ำกว่าคณะ 24-30 ชั่วโมง จำนวน 2,500 คนและชุมชนได้เปิดร้านจำหน่ายอาหารมังสวิรัตินี้เน้นใช้พืชผักผลไม้ที่ผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยการจำหน่ายในราคาจานละ 15-20 บาท หรือโครงการศูนย์บาทก็รับประทานได้โดยผู้ให้บริการตักอาหารเองหนึ่งอย่าง ถ้าไม่มีสามารถตักเพิ่มได้และมีโต๊ะวางผักสดและผลไม้ให้รับประทานโดยไม่คิดเงิน ร้านค้ามีนโยบายให้สมาชิกฝึกการบริการตนเอง เช่น ตักอาหาร เครื่องดื่ม ล้างภาชนะด้วยตนเองและปรุงอาหารบางอย่างเช่น ส้มตำ นักศึกษาบางคนช่วยเตรียมอาหาร ช่วยเก็บภาชนะและช่วยงานอื่น ในช่วงเทศกาลอาหารเจ (25กันยายน-7ตุลาคม2554) ชุมชนได้บริการอาหารอย่างต่อเนื่องและได้เปิดบริการตามคำขอร้องของบุคลากรในระยะปิดภาคเรียน ร้านค้าชุมชนจึงเป็นที่รวมของบุคลากร นักศึกษา อาจารย์และประชาชนรอบข้างได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เป็นการขยายผลของความพอเพียงในวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่สะอาดปราศจากการเบียดเบียน และไม่มีสารเคมีทางการเกษตร เพื่อสุขภาพทางกายและจิตวิญญาณ

5. บทสรุป

งานวิจัยชิ้นนี้ได้บันทึกกระบวนการก่อตั้งรูปแบบและวิวัฒนาการของชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คณะผู้ก่อตั้งและกลุ่มประชากรมีความเห็นสอดคล้องกันในวัตถุประสงค์ของการเกิดชุมชนที่ใช้เป็นแหล่งปฏิบัติ เป็นสถานศึกษาและเป็นศูนย์วิจัยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นรูปธรรม และเป็นส่วนประกอบของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงระดับปริญญาตรี กับหลักสูตรพัฒนบูรณาการศาสตร์ ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกคณะบริหารศาสตร์ พร้อมกับ

นักศึกษาต่างคณะ ต่างมหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ประชาชนที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าว โดยตอบสนองวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยในฐานะผู้นำทางวิชาการควรให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านเทคนิค วิทยาการ ในการผลิตหรือการแปรรูปของชุมชน และมีการต่อยอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน และควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของชุมชนให้บุคลากร และนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้รับรู้ให้มากกว่านี้ และฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยควรมีการประเมินผลชุมชน เพื่อให้ทราบว่าการมีชุมชนในมหาวิทยาลัยให้ประโยชน์มากน้อยเพียงใดต่อนักศึกษา และประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

ในด้านการผลิตพืชผักและผลไม้ไร้สารพิษ ควรทำให้ต่อเนื่อง และพอเพียงต่อการบริโภคภายในชุมชน และพร้อมสำหรับการส่งให้ร้านค้าในชุมชนทำอาหารจำหน่าย เพื่อสุขภาพให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่องโดยจัดให้แปลงผักอยู่ใกล้ร้านค้า สมาชิกที่เป็นลูกค้าสามารถไปเก็บผักสดด้วยตนเองได้ และนำมาประกอบอาหารได้ทันที ควรทำโครงการศูนย์บ่มเพาะที่รับประทานได้ให้ตลอดไป และทำโครงการอบรมสุขภาพวิถีพุทธตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ชุมชนควรมีระบบการสื่อสารให้ชัดเจน มีป้ายบอกทิศทางไปศึกษาองค์ความรู้ นักศึกษาในชุมชนควรดำรงเอกลักษณ์ที่ดีของตนเองไว้เช่น การทักทายด้วยการยกมือไหว้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนรับใช้และการสวมใส่ชุดแบบไทย การนุ่งผ้าถุงในชุมชน และการช่วยกันรักษาความสะอาดสร้างสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยสามารถศึกษาระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนสอดคล้องกับการแปรรูปอย่างไร หรือหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมาะสมกับนักศึกษาอย่างไร นักศึกษารุ่นแรกที่ได้สำเร็จการศึกษามีความพร้อมทั้งกายภาพและจิตภาพได้อย่างไร ร้านค้าในชุมชนเป็นสถานที่เชื่อมสัมพันธ์กับนักศึกษาครูอาจารย์และประชาชนอย่างไร

6.กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต เรื่อง การศึกษาชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยมี ผศ.ดร. วันเพ็ญ ตีระจินดา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ดร.จิรวัฒน์ เวชแพศย์ และดร. สุริดา แจ่มใส ไวกวัก ที่กรุณาช่วยตรวจสอบและแก้ไขเนื้อหาบทความและบทคัดย่อ ได้รับทุนอุดหนุนจากงานบัณฑิตศึกษา คณะบริหารศาสตร์ และทุนสนับสนุนการทำวิจัย หรือผลงานจากทุนเพื่อการพัฒนาวิชาการ ระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีงบประมาณ 2552

7.เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. 2525. พระไตรปิฎกฉบับหลวง. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์การศาสนา.

กองบริการการศึกษา. 2553. คู่มือการศึกษาและหลักสูตรระดับปริญญาตรี.

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2551. รายงานการวิจัยระบบการบริหารจัดการชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ชาย โพธิ์สิตา. 2550. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ :

อมรินทร์พริ้นติ้ง.

สมณะโพธิรักษ์. 2550. สารานุกรมโกศลเศรษฐกิจชนิดใหม่. กรุงเทพฯ : ฟ้าอภัย.

สุวิดา แสงสีหนาท. 2549. ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา : ยุทธศาสตร์ทางเลือก ในการพัฒนาสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Sharan, B.and Merriam, 1998. **Qualitative Research and Case study Applications in Education** . United States of America : John Wile& Sons,